

Biuletenio tematika ir tema

Klimato kaita

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas**Ūkininkų protestų įtaka Europos Parlamento rinkimams****Esminiai žodžiai**

Klimato kaita, žemės ūkis, ūkininkų protestai, Europos žaliasis kursas (žaliasis kursas), Europos Parlamento rinkimai

Serija ir registracijos numeris

S-2024-6

Leidimo data

2024-05-30

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras Analitinė apžvalga Kita**Šaltiniai: kategorijos**

-
- Teisės aktai
-
- Politinė komunikacija
-
-
- Analitinių centrų kūriniai / leidiniai
-
- Žiniasklaidos turinys
-
-
- Socialinių tinklų turinys
-
- Statistiniai duomenys
-
- Mokslo darbai
-
-
- Metainformaciniai produktai
-
- Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki2019 01 01 -
2024 04 30**Šaltiniai: kalbos**

-
- Lietuvių k.
-
- Lenkų k.
-
-
- Anglų k.
-
- Kitos ES kalbos
-
-
- Rusų k.
-
- Kitos

Citavimui (APA stiliumi) Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2024). *Ūkininkų protestų įtaka Europos Parlamento rinkimams* (S-2024-6). Vilnius.**Kontaktiniai duomenys**

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109, Vilnius.

Turinio apžvalga

Šiame analitiniame darbe:

- apžvelgiamas Europos žaliojo kurso poveikis žemės ūkiui;
- aptariami ūkininkų rūpesčiai dėl žaliojo kurso ir galimos ūkininkų protestų pasekmės;
- analizuojama, kokį poveikį ūkininkų nepasitenkinimas gali daryti rinkimams į Europos Parlamentą;
- nagrinėjama ūkininkų protestų įtaka tikėtina žaliuoju kurso revizijai;
- pateikiama apibendrinimų ir akcentų.

1. Įžanga

Europos žaliasis kursas (angl. *The European Green Deal*) – 2020 m. patvirtintas Europos Komisijos (EK) politikos iniciatyvų rinkinys, kuriuo keliamas ambicingas tikslas – iki 2050-ųjų metų pasiekti Europos Sąjungos (ES) neutralumą klimatui. Ši tvaraus ekonomikos augimo strategija yra neatsiejama darnaus vystymosi siekinių dalis ir prisideda prie Paryžiaus klimato kaitos susitarimo įgyvendinimo.^{2, 3}

Europos žaliojo kurso politika, kuria siekiama skatinti aplinkosauginį tvarumą ir mažinti žemės ūkio sektoriaus poveikį klimato kaitai, sukėlė ir tebekelia ūkininkų nepasitenkinimą ir protestus ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES šalyse.

Žemės ūkio veiklos reglamentavimo griežtinimas siekiant mažinti taršą ir saugoti biologinę įvairovę kelia nemenkų iššūkių žemdirbiams: reikalaujama investicijų į naujas technologijas bei praktikas, dėl to auga ūkių išlaidos. Be to, sudėtingos žaliojo kurso taisyklės, tvarkos ir didėjanti ataskaitų teikimo našta atitraukia žemės ūkio sektoriuje dirbančius asmenis nuo ūkininkavimo veiklos. **Ūkininkai nerimauja, kad dar griežtesni aplinkosaugos reikalavimai ir mažėjančios subsidijos gali reikšmingai sumažinti jų pajamas ir kelti grėsmę ūkių gyvybingumui.** Nuolatiniai pokyčiai ir netikrumas dėl žemės ūkio politikos ateities apsunkina ilgalaikių investicijų planavimą.

Neatmetama, kad ūkininkų protestai gali turėti įtakos artėjantiems rinkimams į Europos Parlamentą (EP), nes ši visuomenės grupė pati savaime sudaro nemenką elektorato dalį, bet to, gali daryti tam tikrą poveikį kitų rinkėjų

¹ European Commission. (2019 m. gruodžio 11 d.). Communication from The Commission to the European Parliament, the European Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. Prieiga per internetą: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0002.02/DOC_1&format=PDF

² Tamma, P., Schaart, E., Gurzu, A. (2019 m. gruodžio 11 d.). Europe's Green Deal plan unveiled. Prieiga per internetą: <https://www.politico.eu/article/the-commissions-green-deal-plan-unveiled/>

³ Seimo Europos reikalų komitetas. (2019 m. gruodžio 23 d.). Europos žaliasis kursas – nauja augimo strategija, kurios pasekmes pajus kiekvienas Europos pilietis. Prieiga per internetą: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36011&p_k=1&p_t=269441

gruپیų nuomonei. Politikams, siekiantiems užtikrinti žemės ūkio sektoriaus tvarumą ir socialinį teisingumą, gali tekti ieškoti pusiausvyros tarp aplinkosaugos tikslų ir ūkininkų poreikių.

2024 m. pradžia buvo pažymėta protestų prieš žaliąją darbotvarkę banga, tačiau šįkart ją sukėlė ne aplinkosaugos aktyvistai ir jaunimo judėjimai, o finansine perėjimo prie naujos tvarkos našta nepatenkinti ūkininkai. 2019-ųjų metų EP rinkimų išvakarėse suaktyvėję klimato kaitos veiksmai paskatino ES institucijas priimti ambicingą žaliąją politiką, žinomą kaip Europos žalioji kursas. Dėl šiomet suintensyvėjusio pasipriešinimo šiai strategijai aplinkosaugos problemos vėl atsідurė rinkimų debatų centre, tačiau šįkart į jas daugiau žvelgiama iš ūkininkų perspektyvos.

2. Europos Sąjungos perspektyva - Europos žalioji kursas

Kaip minėta, ES sau brėžia ambicingą siekį tapti klimatui neutralia Bendrija iki 2050 m., o žalioji kursas yra viena iš pagrindinių strategijų, skirtų šiam tikslui pasiekti. Žemės ūkis šiame procese atlieka itin svarbų vaidmenį, nes šis sektorius yra didžiulis šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) emisijų šaltinis. Tarp svarbių **su žemės ūkio verslu susijusių žaliosios politikos uždavinių:**

- **ŠESD emisijų mažinimas.** ES iki 2030 m. siekia trečdaliu sumažinti ŠESD išmetimą žemės ūkio sektoriuje (lyginant su 2019 m.). Ilgalaišis tikslas - iki 2050-ųjų metų pasiekti neutralumą klimatui.
- **Ekologinio ūkininkavimo skatinimas.** ES propaguoja ekologinį - aplinkai palankų ir tvarų - ūkininkavimą. Ekologiniai ūkiai sulaukia įvairių paskatų, įskaitant finansinę paramą, konsultacijas ir mokymus.⁴
- **Biologinės įvairovės didinimas.** ES iki 2030 m. siekia sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir pradėti jos atkūrimą. Tam numatyta priemonių, skirtų miškams, vandens telkiniams ir kitoms ekosistemoms apsaugoti ir atkurti.
- **Apsirūpinimo maistu saugumas.** ES savo piliečiams yra įsipareigojusi užtikrinti stabilų ir saugų maisto tiekimą. Tai reiškia, kad žemės ūkio sektorius turi būti pakankamai produktyvus ir atsparus iššūkiams, tokiems kaip klimato kaita, augalų ir gyvūnų ligos ir pan.

Siekdama mažinti ŠESD išmetimą ir skatinti tvaresnę žemės ūkio produkcijos gamybą, **ES imasi įvairių iniciatyvų ir priemonių, tarp kurių:**

- **ES bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP)** (angl. *Common Agricultural Policy*) - pagrindinė ES paramos žemės ūkiui sistema. Naujosios BŽŪP programos numato didesnę paramą tvariam ūkininkavimui, pvz., ekologiinei žemdirbystei, agrarinės aplinkosaugos priemonėms.⁵

Europos žemės ūkis didžiąja dalimi yra finansuojamas ES lėšomis pagal BŽŪP. Ši 1962 m. sukurta strategija sudaro didžiausią ES išlaidų kategoriją: 2021-2027 m. laikotarpiu jai skirta 386,6 mlrd. eurų - apie 35 proc. Bendrijos metinio biudžeto. Tiesa, pagrindinėms naudoms gavėjoms - Prancūzijai, Vokietijai, Ispanijai ir Lenkijai - šiuo laikotarpiu tiesioginė parama mažėjo 35 proc.; šį pokytį daugiausia lėmė infliacija. Blogėjančią Europos ūkininkų finansinę padėtį kiek pataisė kelios pastaraisiais metais skubiai priimtos priemonės, susijusios su COVID-19 pandemija ir Rusijos karu Ukrainoje. 2021 ir 2022 m. įdiegti skubios pagalbos mechanizmai sudarė beveik 15 proc. BŽŪP biudžeto. Vis tik, augant aplinkosaugos reikalavimams prieiga prie BŽŪP teikiamos paramos tampa sudėtingesnė, dėl jų tiesioginės išmokos ūkininkams vis dažniau tampa sąlyginės.

- **Mokslo tyrimai ir inovacijos.** ES investuoja į tyrimus ir inovacijas siekdama sukurti naujas technologijas ir metodus, kurie padėtų ūkininkams mažinti ŠESD emisijas, didinti produktyvumą ir tausoti aplinką.
- **Edukacija.** ES remia ūkininkų švietimą ir mokymus, kurie suteiktų žinių ir įgūdžių, būtinų pereinant prie tvaraus ūkininkavimo.
- **Parama inovacijoms ir tvarumui.** ES skatina žemės ūkio inovacijas ir tvarumą didinančias priemones, tarp kurių - modernių technologijų diegimas, dirvožemio valdymo praktikų tobulinimas, efektyvesnis resursų naudojimas.
- **Tarptautinis bendradarbiavimas.** ES siekia užtikrinti maisto tiekimą per prekybą ir bendradarbiavimą tarptautiniu mastu (maisto žaliavų tiekimo užtikrinimo globalių rinkų atžvilgiu ir klimato krizės poveikio maisto sistemos tvarumui aspektai išsamiau nagrinėti LNB analitinėse apžvalgose S-2022-2 ir S-2024-2).

Europos žemės ūkio sektorius patiria įvairių su žaliuoju kursu susijusių iššūkių, pvz., žemdirbiams tenka:

- **keisti ūkininkavimo praktiką** - pereiti prie tvaresnių ūkininkavimo metodų, kurie leistų sumažinti ŠESD emisijas ir tausoti aplinką. Šie pokyčiai paprastai susiję su investicijomis į modernias technologijas ir įrangą, taip pat naujų ūkininkavimo praktikų diegimu.
- **Mažinti trąšų ir pesticidų naudojimą.** Pernelyg dideli trąšų ir pesticidų kiekiai kenkia aplinkai. ES skatina ūkius mažinti šių cheminių medžiagų naudojimą ir pereiti prie alternatyvių našios žemdirbystės metodų.
- **Adaptuotis prie klimato kaitos,** kurios nulemtos sausros, potvyniai, kenkėjų antplūdžiai ir kiti nepalankūs gamtos reiškiniai kelia grėsmę žemės ūkio verslui. Ūkininkai turi prisitaikyti prie šių pokyčių, kad galėtų užtikrinti stabilų maisto tiekimą.

⁴ Europos Komisija. Ekologinis ūkininkavimas. Ekologinio ūkininkavimo taisyklės, politika, ekologinės gamybos sertifikatai, parama ir kriterijai. Prieiga per internetą: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming_lt

EU agricultural outlook 2023-35: a transitioning and resilient EU farming sector will cope with challenges and embrace opportunities. (2023 m. gruodžio 7 d.). Prieiga per internetą: https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu-agricultural-outlook-2023-35-transitioning-and-resilient-eu-farming-sector-will-cope-challenges-2023-12-07_en

Economic and Food Security Impacts of EU Farm to Fork Strategy. (2020 m. lapkričio 2 d.). Prieiga per internetą: <https://fas.usda.gov/newsroom/economic-and-food-security-impacts-eu-farm-fork-strategy>

⁵ Europos Komisija. Apie bendrą žemės ūkio politiką glaustai. Vykdamt bendrą žemės ūkio politiką remiami ūkininkai ir užtikrinamas Europos aprūpinimas maistu. Prieiga per internetą: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_lt
Europos Vadovų Taryba. Bendra žemės ūkio politika. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/cap-introduction/>

EK nuolat stebi situaciją ir ieško naujų būdų, kaip padėti ūkininkams prisitaikyti prie kintančių sąlygų ir užtikrinti žemės ūkio sektoriaus gyvybingumą ateityje.

3. Ūkininkų perspektyva - gilėjantys rūpesčiai ir protestai prieš žaliąjį kursą

Europą link tvaraus žemės ūkio ir neutralumo klimatui kreipiantis žaliasis kursas susiduria su vis didesniu Bendrijos ūkininkų nepasitenkinimu. Visoje Europoje intensyvėjantys protestai atskleidžia augantį nerimą dėl šios strategijos poveikio žemės ūkio sektoriui ir gali turėti reikšmingos įtakos artėjantiems EP rinkimams bei ilgalaikiams ES politikos sprendimams.⁶

Pagrindinės ūkininkų nepasitenkinimo žaliaja politika priežastys:

- **tiesioginis žaliojo kurso poveikis.** Žemdirbiai baiminasi, kad klimato kaitos politika ir žaliajame kurse numatytos griežtesnės aplinkosaugos priemonės smarkiai pakenks jų ūkiams. Dėl didėjančių reikalavimų augančios išlaidos ir administracinė našta kelia grėsmę ūkių produktyvumui ir konkurencingumui.
- **Pigus importas.** ES ūkininkus neramina žaliojo kurso nuostatos dėl tam tikrų žemės ūkio produktų importo iš trečiųjų šalių, tokių, kaip Ukraina, Pietų Amerikos valstybės, Australija, Naujoji Zelandija, liberalizavimo. Nuogaustaujama, kad pigesni importiniai produktai užtvindys ES rinką ir dar labiau sumažins vietos žemdirbių pajamas.

2024 metų sausio mėnesį žiniasklaidoje rašyta apie tai, kad ES ir Pietų Amerikos šalių bendrosios rinkos (MERCOSUR) bloko prekybos susitarimas kelia vis didesnį Europos žemdirbių nerimą ir nepasitenkinimą. Prekybos susitarimas, į kurį būtų įtrauktos žemės ūkio milžinės Argentina ir Brazilija (grūdų ir cukraus eksportuotojos), yra vienas iš daugelio Prancūzijos ir kitų Europos valstybių ūkininkų, savo šalyse blokuojančių kelius ir reikalaujančių geresnių sąlygų savo sektoriui, taikinių. Ūkininkai baiminasi, kad išaugusi konkurencija su eksportuojančiomis šalimis (Ukraina, Pietų Amerikos šalimis, Australija, Naujoji Zelandija), kurioms netaikomi griežti ir brangiai atsieinantys ES aplinkosaugos teisės aktai, dar labiau numuš jų produkcijos kainas. ES ir Pietų Amerikos šalis derasi nuo 2000 metų. Dėl sandorio kontūrų susitarta 2019 m., tačiau galutinę versiją dar reikia ratifikuoti. Susitarimu siekiama sumažinti importo tarifus pramonės ir farmacijos prekėms – daugiausia Europos – bei žemės ūkio produktams. Prancūzijos ekonomikos ministras Bruno Le Maire'as sakė, kad „Toks MERCOSUR susitarimas, koks jis yra dabar, nėra naudingas mūsų ūkininkams. Jis negali būti pasirašytas toks, koks yra, jis nebus pasirašytas toks, koks yra“. EK taip pat pripažino, kad sąlygos sudaryti susitarimą su MERCOSUR, kuriam priklauso ir Paragvajus bei Urugvajus, dar nėra visiškai suderintos, tačiau prie to dirbama. Prancūzijos prezidentas Emmanuelis Macronas pareiškė, kad jo šalis nepritaria susitarimui, nes pagal jį MERCOSUR ūkininkai ir bendrovės neprivalo laikytis tų pačių taisyklių kaip prancūzai.⁷

Reaguodama į Rusijos karą Ukrainoje ir visišką ar dalinį komercinio jūrų transporto judėjimo Juodojoje jūroje apribojimą, EK nuo 2022 metų vasaros per Europą leido gabenti ukrainietiškus grūdus. Jiems šiuo metu netaikomi muitai, importo kvotos ir prekybos apsaugos priemonės. 2022–2023 m. Ukrainos indėlis į ES grūdų importą siekė 55 proc. (be to, pernai, palyginti su 2022-aisiais metais, smarkiai krito ir grūdų kainos, todėl ES grūdų produkcijos vertė sumažėjo nuo 80,6 mlrd. eurų 2022 m. iki 58,8 mlrd. eurų 2023 m., t. y. beveik 30 proc.). Ūkininkų požiūriu, tai nesąžininga konkurencija, tačiau EK pasiūlė šią išimtį pratęsti iki 2025 metų birželio mėnesio. Kaip kompensacija už nesąžiningą konkurenciją Ukrainos kaimynėms Lenkijai, Vengrijai, Rumunijai, Bulgarijai ir Slovakijai buvo išmokėta beveik 150 mln. eurų.⁸

- **Komunikacijos spragos.** Ūkininkai mano, kad yra nepakankamai informuoti apie žaliojo kurso nuostatas ir konkrečius šios strategijos įgyvendinimo planus. Trūksta aiškumo ir skaidrumo, dėl to didėja nepasitenkinimas tiek ES institucijomis, tiek nacionalinėmis vyriausybėmis, auga nepasitenkinimas jų sprendimais.

2021 metų birželio mėnesį Žemės ūkio taryba susitikime su žemės ūkio ministru Kęstučiu Navicku priekaištavo dėl netinkamos komunikacijos žaliojo kurso klausimais. Žiniasklaidoje rašyta, kad „Žemės ūkio taryba pateikė pastabą žemės ūkio ministru, kad žaliojo kurso komunikacija yra labai prasta. Vertinant pagal tai, kokį poveikį jis darys žemės ūkio sektoriui, informuojama labai mažai. Todėl taryba ragina iš esmės pagerinti komunikaciją, įtraukiant ir žemdirbių asociacijas, kurios yra geras sklaidos kanalas.“⁹

- **Dėmesio stoka.** Žemdirbiai jaučiasi ignoruojami politikos formuotojų bei visuomenės ir mano, kad į jų rūpesčius kreipiama per mažai dėmesio, o jų indėlis į maisto saugumo užtikrinimą ir kaimo plėtrą nėra pakankamai įvertintas.

Pagrindiniai Lietuvos ūkininkų reikalavimai ir pasiūlymai:

- **atšaukti žemės mokesčio padidinimą.** Žemdirbiai siekia atšaukti neseniai įvestą žemės mokesčio padidinimą, kuris, jų teigimu, užkrauna neproporcingą našta ir mažina ūkių pajamas.

⁶ Lenkijoje ir Čekijoje protestuojantys ūkininkai sukėlė eismo trikdžius. (2024 m. kovo 20 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/verslas/agro-naujienos/2024/03/20/news/lenkijoje-ir-cekijoje-protestuojantys-ukininkai-sukele-eismo-trikdzius-31064613>

⁷ Sureagavo į ūkininkų protestą: tai – trumparegiškumą ir savanaudiškumą demonstruojanti akcija. (2024 m. sausio 8 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/verslas/agro-naujienos/2024/01/08/news/sureagavo-i-ukininku-protesta-tai-trumparegiskuma-ir-savanaudiskuma-demonstruojanti-akcija-29953784>

⁸ Vokietijos, Lenkijos ir Čekijos ūkininkai protestuoja prieš ES žemės ūkio politiką. (2021 m. kovo 9 d.). Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/agro/agroverslo-naujienos/vokietijos-lenkijos-ir-cekijos-ukininkai-protestuoja-pries-es-zemes-ukio-politika-96084847>

⁹ Prancūzija: dabartinė ES ir MERCOSUR prekybos susitarimo versija pasirašyta nebus. (2024 m. sausio 31 d.). Prieiga per internetą: <https://kauno.diena.lt/naujienos/pasaulis/ekonomika-ir-politika/prancuzija-dabartine-es-ir-mercotur-prekybos-susitarimo-versija-pasirasyta-nebus-1158991>

⁸ Europos ūkininkų protestai - lūžio žemės ūkyje atspindys. (2024 m. kovo 9 d.). Prieiga per internetą:

https://kauno.diena.lt/naujienos/pasaulis/ekonomika-ir-politika/europos-ukininku-protestai-luzio-zemes-ukyje-atspindys-1164509#google_vignette

⁹ Budžinauskienė, E. (2021 m. birželio 16 d.). Ūkininkai apie žaliąjį kursą: iš ŽŪM girdime tik kokios priemonės bus įvestos nenumatant joms finansavimo. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/agro/agroverslo-naujienos/ukininkai-apie-zalijai-kursa-is-zum-girdime-tik-kokios-priemones-bus-ivestos-nenumatant-joms-finansavimo-87485429>

2023 m. pabaigoje skelbta, kad Seimo Kaimo reikalų komitetas siūlo tobulinti žemės mokesčio skaičiavimą. Tačiau „Finansų ministerija paklausta, ar atsižvelgs į parlamentarų siūlymą nustatyti žemės vertinimo taisykles, atsakė tokių planų neturinti. Kaip galėtų mažinti mokesť, nekomentuoja ir Aplinkos bei Žemės ūkio ministerijos“.¹⁰

- **Didinti paramą kaimo vietovėms** ir skatinti užimtumą, išsaugoti kaimo infrastruktūrą ir užtikrinti tvaresnę žemės ūkio sektoriaus plėtrą.
- **Apriboti pigų importą** – įvesti apsaugos priemones, ribojančias pigių žemės ūkio produktų importą iš trečiųjų šalių, apsaugoti tiek Lietuvos, tiek visos ES ūkininkų pajamas ir užtikrinti sąžiningą konkurenciją.
- **Gerinti komunikaciją.** ES institucijos ir nacionalinės vyriausybės raginamos užtikrinti skaidresnę ir atviresnę komunikaciją žaliajo kurso klausimais, taip pat įtraukti ūkininkus į sprendimų priėmimo procesus.
- **Atlikti mokslinius tyrimus ir poveikio vertinimą.** Norint įvertinti žaliajo kurso poveikį žemės ūkiui ir kaimo vietovėms bei parengti pagrįstas ir subalansuotas politikos priemones, reikalingi išsamūs tyrimai.

Aukščiau minėtame Žemės ūkio tarybos susitikime su žemės ūkio ministru Grūdų augintojų asociacijos administracijos vadovas Ignas Jankauskas priekaištavo, kad „iš Žemės ūkio ministerijos girdime tik tai, kokios priemonės bus įvestos, nenumatant jokio finansavimo. Natūralu, kad matome žemdirbių atmetimo reakciją, nes jie įžvelgia grėsmę ir riziką būtent žaliajo kurso įgyvendinime. Žemės ūkio ministras, atsakydamas, kad nereikia atlikti žaliajo kurso priemonių vertinimo, kaip ministerijos vadovas pasiūlė gana neprofesionaliai. Nes pagal mokslą imantis bet kokio projekto pirmiausia būna jo įvertinimas, tyrimas. O dabar pasakyti, kad tyrimas nieko neparodys yra visiškai nesąmonė. Kažkodėl Europos Parlamentas tokį tyrimą užsakė. Dar anksčiau JAV analitikai atliko panašų tyrimą. Tai tokios institucijos mano, kad tyrimas, vertinimas kažką parodys, tuo metu Lietuvos žemės ūkio ministrai K. Navickui atrodo, kad jo nereikia, nes nieko neparodys. Dėl to, mums žemdirbiams liūdna ir raginame pakeisti požiūrį, nes žaliajo kurso priemonių įgyvendinimo poveikis bus didžiulis, tad žemės ūkio ministro požiūris yra netenkinantis“.¹¹

Per 2024 metų sausio mėnesį Vilniuje surengtą protesto akciją Lietuvos ūkininkai akcentavo 6 esminius reikalavimus:

- išspręsti dirbtinai sukurtą daugiamečių pievų problemą;
- saugotinių teritorijų, paviršinių vandens telkinių apsauginių juostų bei zonų plėtrą vykdyti ne žemės savininkų sąskaita;
- sustabdyti rusiškų grūdų tranzitą per Lietuvą;
- išspręsti pieno krizę Lietuvoje;
- grąžinti iki šiol galiojusias žymėto kuro naudojimo taisykles;
- sumažinti naftos dujų akciją iki kaimyninių šalių lygio.¹²

Neatmestina, kad ES ūkininkų protestai gali turėti reikšmingos įtakos EP rinkimams ir ES politikos kryptį, nes gali politikus ir visuomenę paskatinti skirti daugiau dėmesio kaimo problemoms ir žemės ūkio sektoriaus poreikiams. Tačiau svarbu pabrėžti, kad šie protestai Bendrijoje nėra vieningi ir atspindi įvairius požiūrius bei interesus.

Sėkmingas žaliajo kurso įgyvendinimas priklausys nuo gebėjimo rasti pusiausvyrą tarp aplinkosaugos tikslų, ūkininkų poreikių ir kaimo vietovių gerovės. Atviras dialogas, skaidrus bendradarbiavimas ir įrodymais grįsti sprendimai yra esminiai veiksniai siekiant užtikrinti tvaresnę ir įvairiems pokyčiams atsparesnę Europos žemės ūkio ateitį.

4. Ūkininkų įtaka Europos Parlamento rinkimams

ES susiduria su dviem didžiulėmis problemomis: aplinkos degradacija ir klimato kaita bei gyventojų socialinės ir ekonominės padėties pablogėjimu, kurį dar paaštrino COVID-19 pandemija ir karas Ukrainoje.

Kiliosios ūkininkų protestų bangos žymi socioekonominį lūžį ir pačiame žemės ūkio sektoriuje. 2020 m. ES šalyse maždaug trečdalis ūkininkų buvo 65 metų ir vyresni, tik 12 proc. buvo jaunesni nei 40 metų, mažiau nei 1 proc. – jaunesni nei 25 metų. Aktyvios darbo jėgos senėjimas žemės ūkyje yra opi problema, ypač atsižvelgiant į tai, kad šios srities plėtra labai priklauso nuo BŽŪP subsidijų. Be to, iš esmės persitvarko ir pats žemės ūkio modelis.¹³ Šių iššūkių akivaizdoje nei dešinieji, nei kairieji, nei centristai nesugeba pasiūlyti veiksmingų ir vienijančių sprendimų.

Pirmaisiais ES gyvavimo metais žemdirbiai buvo galinga politinė jėga, tačiau šiandien jie jaučiasi atskirti nuo Europos darbotvarkės. Ūkininkams tenka įveikti vis griežtesnius aplinkosaugos reikalavimus, patirti pajamų mažėjimą ir gamybos sąnaudų augimą. Kartu jiems stinga palaikymo bandant prisitaikyti prie klimato kaitos ir biologinės įvairovės nykimo iššūkių.¹⁴

¹⁰ Gilytė, R., Mizgirdė, A. (2023 m. gruodžio 3 d.). Ūkininkai nuogastauja dėl itin išaugusio žemės mokesčio, ministerijos siūlymų jį mažinti nekomentuoją. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2140271/ukininkai-nuogastauja-del-itin-isaugusio-zemes-mokescio-ministerijos-siulymu-ji-mazinti-nekomentuoja>

¹¹ Budzinauskienė, E. (2021 m. birželio 16 d.). Ūkininkai apie Žaliąjį kursą: iš ŽŪM girdime tik kokios priemonės bus įvestos nenumatant joms finansavimo. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/agro/agroverslo-naujienos/ukininkai-apie-zalijai-kursa-is-zum-girdime-tik-kokios-priemones-bus-ivestos-nenumatant-joms-finansavimo-87485429>

¹² Macius, R., Deveikis, J., Gaidamavičius, G. (2024 m. sausio 25 d.). Ūkininkai baigia protestą: renginio pabaigoje „palaidojo“ ministrą, tikisi, kad valdžia tesės pažadus. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2179554/ukininkai-tesia-protesta-ant-scenos-atnestas-karstas-su-ministro-atvaizdu>

¹³ Europos ūkininkų protestai – lūžio žemės ūkyje atspindys. (2024 m. kovo 9 d.). Prieiga per internetą: https://kauno.diena.lt/naujienos/pasaulis/ekonomika-ir-politika/europos-ukininku-protestai-luzio-zemes-ukyje-atspindys-1164509#google_vignette

¹⁴ Goury-Laffont, V. (2024 m. sausio 22 d.). Farmers' protests sweep France, seizing agenda before EU elections. Prieiga per internetą: <https://www.politico.eu/article/farmers-protests-france-unofficially-kicks-off-eu-elections-macron/>

Nyderlandų pavyzdys rodo, kad susivieniję ir turėdami ryžtingų lyderių, ūkininkai gali sėkmingai ginti savo interesus. Protestų fone 2019 m. ten įkurtas „Ūkininkų ir piliečių judėjimas“ (oland. *BoerBurgerBeweging*, BBB) 2023 m. laimėjo svarbią pergalę regioniniuose rinkimuose.¹⁵ BBB tapo trečiaja pagal dydį politine jėga šalyje. Šis įvykis ūkininkų bendruomenės visoje Europoje įkvepia aktyviau dalyvauti politinėje veikloje ir siekti savo interesų atstovavimo.¹⁶

Augant paramai dešinioms populistinėms partijoms, aplinkosaugininkai nerimauja dėl ES ateities ir jau priimtų žaliosios politikos priemonių atšaukimo. Tai skatina juos rengti kontrprotestus prieš dešiniąsias jėgas, taip dar labiau gilinant visuomenės susiskaldymą ir aštrinant ginčus dėl aplinkosaugos politikos ir žaliojo perėjimo.

Naujausių „Europe Elect“ EP rinkimų prognozių duomenimis, didžiausia frakcija Parlamente ir toliau išliks Europos liaudies partija. Kovą atlikto apklausos rodo, kad po š. m. rinkimų frakcija turėtų gauti daugiau mandatų. Antra vieta atitektų socialdemokratams, o dėl trečios kol kas vyksta įtempta kova tarp liberaliosios frakcijos „Atnaujinkime Europą“ ir dviejų kraštutinių dešiniųjų – Identiteto ir demokratijos bei Europos konservatorių ir reformuotojų – frakcijų.¹⁷ Po Identiteto ir demokratijos frakcijos skėčiu buriasi tokios partijos kaip Vokietijos kraštutinių dešiniųjų judėjimas „Alternatyva Vokietijai“ ir Prancūzijos kraštutinių dešiniųjų partija „Nacionalinis susivienijimas“. Europos konservatorių ir reformuotojų frakcijoje didelę įtaką nacionalinėje politikoje turinčios partijos – šiuo metu opozicijoje dirbanti Lenkijos „Teisė ir teisingumas“ ir Italijos valdančioji partija „Italijos broliai“. Kol kas 12 Vengrijos ministro pirmininko Viktoro Orbano partijos „Fidesz“ narių yra politiniai benamiai, tačiau tikėtina, kad „Fidesz“ europarlamentarai po rinkimų prisijungs prie Georgios Meloni partiją priklaudusios Europos konservatorių ir reformuotojų frakcijos. Šis žingsnis dar labiau pagausintų minėtą frakciją.¹⁸

Manoma, kad kraštutiniai dešinieji EP kels grėsmę ES vertybėms, susijusioms su teisinės valstybės principais, žmogaus teisėmis. Be to, tikėtina, kad jie gali blokuoti ir svarbiausius ekologinius bei kovai su klimato kaita skirtus teisės aktus.

Artėjantys EP rinkimai gali tapti lemtingu momentu, nustatysiančiu ES kryptį ateinančioms metams. Visoje Europoje vykstantys ūkininkų protestai gali paveikti rinkimų rezultatus, pvz., padidinti paramą partijoms, atstovaujančioms kaimo vietovių interesams.¹⁹

Viešuosiuose šaltiniuose dažniausiai aptariamos šios **galimos ūkininkų nepasitenkinimo brėžiama politika pasekmės:**

- tikėtina, kad žemdirbių protestai paskatins kaimo vietovių gyventojus aktyviau dalyvauti rinkimuose;
- ūkininkų nepasitenkinimas gali lemti, kad balsai atiteks euroskeptiškomis partijoms, siekiančioms mažinti reguliavimą ir didinti paramą žemės ūkiui;
- darydami spaudimą partijoms ūkininkai gali skatinti jas keisti pozicijas žemės ūkio ir aplinkos politikos klausimais;²⁰
- gali suintensyvėti naujų partijų, atstovaujančių žemdirbių interesams, kūrimasis;
- padidėjęs ūkininkų svoris EP gali apsunkinti žaliojo kurso įgyvendinimą.^{21, 22}

Klimato kaitos ir gamtosaugos problematika Lietuvos politinių partijų programose buvo analizuojama LNB analitinėje apžvalgoje S-2021-1.

Žemdirbių pasipriešinimas pakurstė populistinę dalies politinio spektro kryptį, sujungdamas kelis esminius aspektus: nepritarimą nusistovėjusiems ES standartams, laisvosios prekybos susitarimų kvestionavimą ir elito smerkimą. Be to, ūkininkų protestai išskėlė sudėtingą užduotį subalansuoti aplinkosaugos, ekonomikos ir socialinius tikslus. ES institucijoms teks ieškoti būdų, kaip spręsti ūkininkų problemas, nepakenkti aplinkosaugos tikslams ir nepažeisti kitų interesų grupių teisių. Esant šioms aplinkybėms svarbu skatinti dialogą ir bendradarbiavimą tarp skirtingų visuomenės dalių, kartu ieškoti kompromisinių sprendimų.

Europos ateitis priklausys nuo politikos formuotojų gebėjimo sukurti ir įgyvendinti veiksmingą ir visapusišką strategiją, kuri leistų spręsti aplinkosaugos problemas, užtikrinti tvarų ekonomikos augimą ir socialinę gerovę. Būsiami EP rinkimai galėtų tapti svarbia platforma konstruktyvioms diskusijoms ir naujų sprendimų paieškai. Nuo to, kokie politiniai lyderiai bus išrinkti ir kokios koalicijos bus sudarytos, priklausys ES gebėjimas įveikti šiuos iššūkius ir kryptingai judėti link tvarios ir klestinčios Europos.

5. Europos žaliasis kursas – tarp ambicijų ir realybės

Žaliajame kurse numatomi ambicingi kovos su klimato kaita ir tvaresnių žemės ūkio praktikų tikslai. Ši vizija kelia didelių lūkesčių ir žada esminių pokyčių žemės ūkio sektoriuje. Tačiau kartu ji sulaukia ūkininkų kritikos ir kelia klausimų, kaip bus įgyvendinama.

¹⁵ „BoerBurgerBeweging“. Europese Verkiezingen. (2024). Prieiga per internetą: <https://boerbürgerbeweging.nl/>

<https://northerntimes.nl/who-are-the-bbb-the-boerbürgerbeweging-explained/>

¹⁶ Tullis, P. (2023 m. lapkričio 16 d.). Nitrogen wars: the Dutch farmers' revolt that turned a nation upside-down. Prieiga per internetą:

<https://www.theguardian.com/environment/2023/nov/16/nitrogen-wars-the-dutch-farmers-revolt-that-turned-a-nation-upside-down>

¹⁷ Škultinaitė, A. (2024 m. kovo 30 d.). Naujausia EP rinkimų projekcija: vyks įnirtinga kova su kraštutiniais dešinišiais. Prieiga per internetą:

<https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2024/03/30/naujausia-ep-rinkimu-projekcija-vyks-inirtinga-kova-su-kraštutiniais-desiniaisiais&889da9bada6ff>

¹⁸ Garscha, M. (2024 m. kovo 31 d.). EU Parliamentary Projection: The End of the Rise of the Right? Prieiga per internetą:

<https://europeelects.eu/2024/03/31/march-2024/>

¹⁹ Meza, E. (2024 m. sausio 16 d.). Climate bonus must start by 2027 the latest, when new EU emissions trading system begins - govt. Prieiga per internetą:

<https://www.cleanenergywire.org/news/climate-bonus-must-start-2027-latest-when-new-eu-emissions-trading-system-begins-govt>

²⁰ Kuo nepatenkinti Europos ūkininkai? (2024 m. vasario 1 d.). Prieiga per internetą: <https://www.alfa.lt/verslas/zemes-ukis/kuo-nepatenkinti-europos-ukininkai/318104/>

²¹ Struna, H. (2024 m. sausio 25 d.). French 'farmfluencer' slams attempts to politicise farmers' protests. Prieiga per internetą:

<https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/interview/french-farmfluencer-slams-attempts-to-politicise-raging-farmers-protests/>

²² Gill, J. (2024 m. vasario 27 d.). Are farmers' protests a threat to the EU's green targets? Prieiga per internetą: <https://www.context.news/just-transition/could-farmers-protests-fuel-backlash-to-the-eus-green-deal>

ES šalių ūkininkų nepasitenkinimas tam tikromis aplinkosaugos politikos priemonėmis nėra naujas reiškinys. Tačiau dabartinio „demonš“ mastai ir kontekstas, lyginant su ankstesniais protestais, pasižymi tam tikrais skirtumais. Pvz., anksčiau jie vykdavo daugiausia nacionaliniu lygiu ir buvo susiję su atskirų jurisdikcijų vyriausybės priemonėmis; dabar nemažai protestų nukreipti prieš ES institucijų politinį kursą ir yra išplitę daugelyje tų valstybių narių, kuriose žemės ūkio politika tebėra jautri socialinė problema.

Žemdirbių nepasitenkinimą žaliuoju kursu lemia ne viena priežastis, pvz.:

- **didelės išlaidos.** Įgyvendinant žaliuoju kursu tikslus ūkiams tenka neproporcingai didelė finansinė našta.
- **Pajamų mažėjimas.** Dėl griežtesnių aplinkosaugos normų ir pigių žemės ūkio produktų iš Ukrainos ir kitų šalių importo mažėja vietos ūkininkų pajamos.
- **Aplinkosaugos politikos prieštaros.** Ūkininkų nuomone, kai kurios žaliuoju kursu priemonės yra neefektyvios ir netgi kenkia aplinkai.
- **Politikų veidmainystė.** Žemdirbiai kai kuriuos politikus kaltina, kad šie vartoja importinius produktus, kurių gamyba ES yra ribojama ar draudžiama.

Protestų banga jau paveikė žaliuoju kursu įgyvendinimą, pvz., Vokietijos valdžia buvo priversta padidinti žemės ūkio biudžetą, o Prancūzijos Vyriausybė atidėjo kai kurių žaliuosios politikos priemonių diegimą. Tikėtina, kad ūkininkų spaudimas ir toliau veiks žaliuoju kursu politiką. Ekspertai prognozuoja, kad ES gali tekti peržiūrėti kai kurias šios strategijos priemones, siekiant rasti pusiausvyrą tarp aplinkosaugos tikslų ir ūkininkų interesų.²³

Žaliuoju kursu pokyčius gali lemti įvairūs veiksniai, tarp kurių:

- **EP rinkimų rezultatai.** Naujos sudėties EP gali pakeisti ES politikos kryptį, įskaitant žaliuoju kursu įgyvendinimą.
- **Įvairių interesų grupių įtaka.** Politikos pokyčius gali lemti ne tik ūkininkų, bet ir kitų interesų grupių, pvz., aplinkosaugininkų, vartotojų, verslo atstovų, spaudimas.
- **Ekonominės ir socialinės sąlygos ES.** Ekonominė krizė ar socialiniai neramumai ES gali paskatinti peržiūrėti žaliuoju kursu prioritetus.
- **EP ir Europos Tarybos pozicija.** Šios dvi ES institucijos turi įgaliojimus keisti ES teisės aktus, įskaitant žaliuoju kursu nuostatas.
- **Viešosios nuomonės poveikis.** Kintantis visuomenės požiūris gali paveikti politikų poziciją dėl žaliuoju kursu.
- **Tarptautiniai įsipareigojimai.** Žaliajam kursui įtaką daryti gali ir tarptautiniai susitarimai dėl klimato kaitos ir aplinkosaugos. ES gali tekti griežtinti arba švelninti kai kurias priemones, atsižvelgiant į tarptautinius įsipareigojimus.

Ūkininkų protestai, bendras socialinis nepasitenkinimas daro spaudimą EK, todėl kyla neaiškumų dėl politikos krypties, ypač aplinkosaugos standartų srityje. EK pirmininkė Ursula von der Leyen neseniai atšaukė pasiūlymą dėl schemos, kuria iki 2030 m. būtų siekta perpus sumažinti pesticidų naudojimą ES žemės ūkyje, įgyvendinimo. Dėl šio pozicijos poslinkio dar labiau susvyravo ūkininkų, kurie buvo įsipareigoję suderinti savo praktiką su standartais, pasitikėjimas. ES aplinkosaugos darbotvarkę keičia ir ekonominės bei aprūpinimo maistu problemos. Jau suteikta lengvatų dėl žemės pūdymo taisyklių ir tam tikrų pesticidų naudojimo 2022–2023 m., nes žemės pūdymas trumpuoju laikotarpiu gali turėti didelį neigiamą poveikį kai kurių ūkininkų pajamoms.²⁴ EK taip pat sušvelnino rekomendacijas dėl išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo žemės ūkio sektoriuje iki 2040 m., manydama, kad našumo sumažėjimas keltų grėsmę apsirūpinimo maistu saugumui.²⁵

Atsižvelgiant į žaliuoju kursu realizavimui kylančius iššūkius gali tekti koreguoti kai kuriuos šios iniciatyvos aspektus.

Labiausiai tikėtini šie Europos žaliuoju kursu pokyčiai:

- siekiant palengvinti našta ūkininkams gali būti siek tiek **sušvelninti ambicingi aplinkosaugos tikslai;**
- gali būti **pratęstas pereinamasis laikotarpis,** per kurį ūkininkai turės įgyvendinti naujus aplinkosaugos reikalavimus;
- priklausomai nuo aplinkybių, gali būti **padidinta arba sumažinta finansinė parama,** padedanti ūkininkams pereiti prie tvaresnės žemės ūkio praktikos;
- gali būti **peržiūrėtos kai kurios mažai veiksmingos ar pernelyg didelę našta ūkininkams užkraunčios žaliuoju kursu nuostatos;**
- gali būti **labiau skatinamos investicijos į tvaresnes žemės ūkio technologijas,** padedančias ūkiams pasiekti aplinkosaugos tikslų ir neprarasti produktyvumo;
- gali būti **supaprastintos administracinės procedūros,** susijusios su žaliuoju kursu, kad būtų sumažinta našta ūkininkams.
- ES gali tekti **ieškoti kompromisų** su ūkininkais, išklausti jų poreikius ir ieškoti bendrų sprendimų;
- gali būti **plėtojamas dialogas** su žemdirbiais, siekiant geriau suprasti jų iššūkius ir įtraukti juos į žaliuoju kursu tobulinimo procesą.

Viešųjų šaltinių analizė rodo, kad žaliuoju kursu ateitis – neaiški. Kaip minėta, šios plataus užmojo ES strategijos sėkmė priklausys nuo gebėjimo rasti pusiausvyrą tarp ambicingų aplinkosaugos tikslų ir žemdirbių bei kitų visuomenės grupių

²³ Gill, J. (2024 m. vasario 27 d.). Are farmers' protests a threat to the EU's green targets? Prieiga per internetą: <https://www.context.news/just-transition/could-farmers-protests-fuel-backlash-to-the-eus-green-deal>

²⁴ Po ūkininkų protestų Europos Komisija pritaikė išimtį pūdymams. (2024 m. vasario 13 d.). Prieiga per internetą:

https://www.15min.lt/verslas/naujiena/finansai/po-ukininku-protestu-europos-komisija-pritaikė-isimti-pudymams-662-2191282?utm_medium=copied

²⁵ Po ūkininkų protestų – peržiūrimi jiems taikomi reikalavimai: žada, kad bus paprasčiau. (2024 m. balandžio 5 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.tv3.lt/naujiena/verslas/po-ukininku-protestu-perziurimi-jiems-taikomi-reikalavimai-zada-kad-bus-paprasciau-n1329379>

poreikių. Taigi ES politikų ir institucijų laukia nelengvos užduotys užsitikrinti sėkmingą bendradarbiavimą su žemės ūkio atstovais, įgyti visuomenės palaikymą, taip pat padidinti žaliosios politikos lankstumą neprarandant jos efektyvumo. Žalioji kursas gali tapti tvariu ir realiai įgyvendinamu projektu, tačiau tam būtinas dialogas, kompromisai ir investicijos į tyrimus, pažangias technologijas bei atitinkamas kompetencijas.

6. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Europos žaliasis kursas – ambicingas planas, kuriame numatyti siekiai kovoti su klimato kaita ir skatinti tvaresnę žemės ūkio praktiką. Tačiau demografinių, gamtinių, geopolitinių ir kitokio pobūdžio problemų kamuojamam ES žemės ūkio sektoriui žaliosios politikos kontekste kyla dar daugiau iššūkių, susijusių su griežtesniais aplinkosaugos reikalavimais, mažėjančiomis pajamomis ir neapibrėžtumu dėl ateities.

Neatmetama, kad žemdirbių nepasitenkinimas ES žaliaja politika ir protestai gali paveikti EP rinkimų rezultatus ir lemti tam tikrus pokyčius žaliajo kurso darbotvarkėje. Svarbu pažymėti, kad galutinė protestų įtaka rinkimams – nenuspėjama. Rinkėjų apsisprendimui balsuojant įtakos gali turėti ir kitos aktualios temos bei politinių partijų pozicijos.

Žalioji kursas turėtų būti koreguojamas ir adaptuojamas atsižvelgiant į kintančias geopolitines aplinkybes ir žemdirbių poreikius, tačiau pagrindiniai jo tikslai turėtų išlikti esmingai nepakitę. Siekiant rasti bendras išėitis iš susiklosčiusios situacijos, būtinas kryptingas dialogas tarp ūkininkų, politikos formuotojų ir kitų suinteresuotų šalių. Taip pat svarbu ieškoti inovatyvių sprendimų, kurie padėtų pereiti prie tvaresnių žemės ūkio praktikų reikšmingai nemažinant ūkių našumo ir pajamų. Apskritai žaliajo kurso įgyvendinimo sėkmė priklausys nuo gebėjimo subalansuoti aplinkosaugos tikslus su ūkininkų poreikiais ir užtikrinti lygiavertį visų teigiamais pokyčiais kovos su klimato kaita fronte suinteresuotų grupių dalyvavimą.

Į ką atkreipti dėmesį ateityje:

- **pagrindinė atsakomybė sprendžiant žaliajo kurso keliamus iššūkius tenka politikos formuotojams.** Siekiant patobulinti ir sėkmingai įgyvendinti žaliosios strategijos nuostatas ir kartu užtikrinti žemės ūkio sektoriaus efektyvumą, svarbu **(1) aktyviau komunikuoti su ūkininkais.** Politiniai lyderiai turėtų reguliariai inicijuoti ir palaikyti konstruktyvų dialogą su ūkininkų atstovais. Tai leistų geriau suprasti ūkininkų rūpesčius, poreikius ir iššūkius, su kuriais jie susiduria įgyvendindami žaliajo kurso nuostatas. Būtina užtikrinti skaidrius ir atvirus informacijos mainus tarp politikos formuotojų, ūkininkų bendruomenių ir kitų suinteresuotų šalių. Taip pat svarbu **(2) nusistatyti aiškius politinius įsipareigojimus.** Politinės partijos ir kandidatai turėtų pateikti aiškius, racionalius, žemdirbių poreikius atliepiančius planus, kaip ketinama spręsti su žaliuoju kursu susijusius iššūkius. Šie planai turėtų apimti konkrečias priemones, skirtas palengvinti perėjimą prie tvaresnių žemės ūkio praktikų, užtikrinti ūkių pajamas ir gyvybingumą, taip pat kompensuoti galimus žemdirbių nuostolius, susijusius su pokyčiais. Kartu būtina **(3) išlaikyti pusiausvyrą tarp aplinkos apsaugos ir ūkininkų interesų.** Svarbu atsižvelgti į tai, kad ūkininkai yra reikšmingi aplinkos apsaugos proceso dalyviai ir gali atlikti esminį vaidmenį saugant biologinę įvairovę bei gerinant dirvožemio kokybę. Dar vienas reikšmingas sėkmingo žaliajo kurso įgyvendinimo veiksnys – **(4) tarptautinės prekybos analizė.** Būtina kruopščiai iširti ir pasverti galimo pigesnio importo iš trečiųjų šalių poveikį ES ūkininkams ir jų ūkių konkurencingumui. ES prekybos politika turėtų užtikrinti sąžiningas konkurencijos sąlygas ir apsaugoti ES ūkininkų interesus tarptautinėje rinkoje.
- **Ūkininkai savo ruožtu turėtų aktyviau dalyvauti politiniuose procese** ir atstovauti savo interesams, palaikyti dialogą su politikais ir inicijuoti konstruktyvų bendradarbiavimą, taip pat savarankiškai ieškoti inovatyvių sprendimų, kurie leistų pereiti prie tvaresnių žemės ūkio praktikų ir užtikrinti ūkių gyvybingumą.
- **Plačioji visuomenė taip pat neturėtų likti žaliajo kurso nuošalyje.** ES piliečius būtina skatinti labiau domėtis žemės ūkio ir aplinkos politikos klausimais, kritiškiau vertinti politikų pažadus ir reikalauti skaidrumo bei atskaitomybės, taip pat aktyviau dalyvauti viešojoje diskusijoje ir reikšti nuomonę apie žaliosios politikos įgyvendinimą.
- **Būsimieji EP rinkimai – proga išrinkti lyderius, kurie gebėtų suvienyti Europą ir rasti bei realizuoti tvaraus vystymosi sprendimus, užtikrinančius tiek aplinkos tausojimą, tiek visuomenės ekonominę bei socialinę gerovę.**